

”En sko i torktummlaren eller vindens sus?”

Så olika kan ljudet från ett vindkraftverk upplevas. Planerarna har en grannliga uppgift i valet av placering av vindkraftverk.

Det är svårt att på rak arm komma på något annat samhällsområde än vindkraftsutvecklingen med så långtgående medborgarinflytande och kompromissvilja hos planerarna. Det förankras och samråds och brainstormas i en omfattning som PBL-snickarna borde ta lärdom av för att undvika de förkättrade överklagandena. Eller som Gudrun Åström från Piteå uttryckte saken: Delaktighet ökar toleransen. Men för mycket inflytande kan också bromsa utvecklingen, tycker de som har bråttom, som Lennart Värmbly från Näringsdepartementet.

-Om Gustav Vasa hade samrått om Sveriges enande hade vi befunnit oss på 1600-talets nivå fortfarande, tror han. Men Gustav Vasa hade ju vissa andra avigsidor, även om han var förändringsbenägen.

Under den workshop som ingick i Vindkraftsdialogens heldagskonferens i Växjö om vindkraft och landskap, korsades skånska, västerbottniska och sjungande dalmål i livaktiga samtal om olika förutsättningar och problemlösningar. Storstaden var märkligt frånvarande - vindkraft är inte en storstadsfråga.

-I Västerbotten är det mycket diskussioner kring rennäringsen, berättade Birgitta Norberg från Västerbotten. Det är länsstyrelsen som förvaltar fjällmarken, en ganska ovanlig situation. Renägarna är sakägare och känner sig hotade från många håll, inte bara av vindkraftsutbyggnaden, utan också av exempelvis gruvsdrift.

Vilket inte är konstigt, om man som Lisa Ragnarsson från länsstyrelsen i västra Götland tycker att det är markägarna som styr hela utvecklingen. Och förhållandena beträffande vind, ljus och skugga.

-Sedan kan vi komma in i processen. Vi har inte en chans att påverka, det finns inga instrument för det. Fysiska faktorer styr.

Jaga eller jagas?

Håkan Slotte från Riksantikvarieämbetet påpekade dock att tillståndsgivaren har möjlighet att ställa krav på placeringen. Det är inte i första hand ett ägarintresse.

Konkurrensen om mark tycks vara ett problem på många håll. Är det inte renbetena som ska värnas så är det jakträtten eller något annat. Landskapsanalyser är här ett viktigt redskap.

Men, som Håkan Slotte påpekade, den värdering som analysen grundar sig på är alltid subjektiv; därför är det viktigt att många deltar.

-Analys fungerar bäst i planeringsstadiet, sade han. Senare uppstår lösningar som gör det mycket svårare.

Kollegan Lena Odenberg påminde om att det främst handlar om att producera el.

-Man kan inte förlora för mycket av den dimensionen genom anpassning till landskapet. Det går att använda sig av naturliga vegetationsgränser till exempel.

Hon menade att det inte finns några självklara svar på vilka landskapstyper som lämpar sig bäst för vindkraft.

-Ibland kan en vidsträckt skog vara bättre än ett småskaligt gammalt jordbrukslandskap – ibland är det tvärtom. Ibland fungerar väl synliga verk som orienteringspunkter. Ibland är det viktigare att inte avvika skalmässigt från omgivande bebyggelse. Färgen på verket kan också användas för att göra det mer eller mindre synligt.

En landskapsanalys är ett verktyg för att

- beskriva landskapets förutsättningar
- synliggöra sammanhang mellan olika värden

- lyfta fram kvaliteterna i landskapet
- föra en dialog kring landskapet och dess värden

Flera deltagare uttryckte skepsis mot landskapsanalysens möjlighet att hävda sig mot andra intressen.

-Man måste ha förankring hos kommunen, inte bara hos exploatören, sa Ebbe Adolfsson, Naturvårdsverket, med hänvisning till det kommunala vetot. Annars hjälper inga analyser eller riksintressen i världen!

Beskriva=värdera

Med dessa diskussioner i ryggen inleddes eftermiddagens olika workshops som hade att besvara en rad frågor av hands on-karaktär, utifrån verkliga exempel från översiktsplaner och miljökonsekvensbeskrivningar i projekt.

Under 2009 har flera kommuner kommit ut med samrådsversioner av översiktsplaner med vindkraft. De flesta utgör tillägg till ÖP. De väntas få relativt stor betydelse för vindkraftsutbyggnaden. Nästan alla nya planer framhåller landskap och kulturmiljöer som väsentliga i planeringen för vindkraft.

Ett exempel handlade om Hylte kommuns vindkraftsplan som tillägg till ÖP. De frågor som skulle besvaras var

- På vilket sätt identifieras olika landskap?
- Identifierar landskapsbeskrivningen även värden i området?
- Vilka landskapstyper förordas för vindkraft?
- Vilken skalnivå beaktas?
- Framgår det om vissa landskapstyper är olämpliga för vindkraft?
- Framgår det om det finns fornlämningar som påverkar?
- Motiveras varför vissa områden anses lämpliga för vindkraft?
- Motiveras de olämpliga?
- Har befolkningens synpunkter fångats upp?
- Ger planen bra vägledning för tillståndsgivning?

Liknande frågor gavs för övriga exempel från Lunnekullens vindkraftspark, Ruuthsbo vindkraftspark och Mariestads kommun. Men ville också ha svar på hur en förändrad användning kan påverka landskapet, vilka värden som riskeras av nya vägdragningar etc och hur MKB kan användas för att uppskatta påverkan.

-Att lyfta fram och beskriva ett landskap är i sig en värdering, tyckte en av grupperna. Men bör försöka att först identifiera landskapet på ett neutralt sätt.

Vem får störas?

Värderingsprocessen tycktes allmänt sett vara den svåraste biten. Bland annat att värdera påverkan i stad respektive landsbygd. Åsikterna gick isär beträffande var man "klarar" påverkan bäst. I staden, där människor redan är vana vid störningar, eller på landet där man inte har så mycket annat som stör?

Man får heller inte glömma att "påverkan" också kan vara positiv,

Olika dialogverktyg diskuterades. Analogt verktyg som skisser, planer och modeller ersätts allt oftare av digitala fotomontage, terrängmodeller, animationer och VR (virtual reality).

Film är svårt att använda för visualiseringar, därom var man överens. Fotomontage kan däremot fungera för att visa alternativa placeringar av vindkraftverk.

-Men man får samsas med exploatörernas bilder och presentationer.

Och så var det där med buller...

-På landet störs man mer, man har andra förväntningar, sa en.

-Den som ser verken hör dom – inga andra, sa en annan.

-Ska vi i städerna få ännu mer störning bara för att vi redan är störda? sa en trejde...
Håkan Slotte sa att ljudet från vindkraftverk av vissa beskrivs som en sko i en torktumlare, medan andra säger att det låter som vindens sus. En svår nöt att knäcka för planerarna.
Bedömningen av landskapsanalysens värde beror också på vem som gjort den, vems röst som talar.

Går inte att gömma

Beskrivningen av Lunnekullens vindkraftpark fick hård kritik. ”Typisk analys som gjorts av byggaren”, ”Ovan konsult”, ”Otillräcklig, man får läsa mellan raderna” var några omdömen. Analysen gav inget underlag för diskussioner, man hade redan tagit (exploatörens) ställning. Även berörda boende reagerar olika beroende på skilda förutsättningar.

-Skånebönderna tycker att vindkraft är naturligt, de ser vinden som en naturresurs, sa Lennart Värmbj. Miljonerna rullar in. På grund av säkerhetsavståndet blir det inga sommarstugor som täpper till öppningarna mot havet.

Landskapsarkitekt Henrik Undeland från Ramböll tog upp beskattningsproblematiken.

-Det är meningen att vindkraften ska främjas, men skatteverket går i andra riktningen genom att beskatta skillnaden mellan marknadspris och försäljningspris för vindkraftkooperativ. Det minskar intresset för andelsägande i vindkraftverken. Att vinna acceptans och intresse hos vanligt folk är en viktig fråga.

Carl-Ivar Stahl från Energimyndigheten konstaterade att deras uppgift är att skapa förutsättningar för vindkraft – inte att uppfylla alla mål.

-Verktögen är elnätet, ÖP och olika regelsystem. Vindkraftverk måste ses som ett naturlig inslag i landskapet. De ska ta plats och få tillgång till mark och vatten i balans med andra intressen.

-Det är inte tal om att gömma verken – det går inte!

BARBRO LARSON